

પ્રેમ પદ્ય
અક ત્રીજા. ગુજરાતીમાં
સ્ત્રી શિક્ષણ

રચનાર તથા પ્રસ્થિત કરનાર

૧૬૫૮

કા. પ્રમુખ એતસિહ ક.

૧૬૫૮

હરીજીત છંદ

ફળ સકળ ને છે કરમ કરાં સહન કરવા ભાળમાં,
લખશે વિરંચી ને કદી તેં સહીશ હું ધારી ક્ષમા;
મુરખા અદખાના પડે ધરવું કવિત્વજ હાથમાં,
લખતો નહીં લખતો નહીં લખતો ન તેવું લસાટમાં.

મુંબઈ:

પારસી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં ફ. પા. ખંખાતાએ છાપી.

સવંત ૧૯૩૮, સને ૧૮૮૨.

કિંમત બે આના

૧૬૫૮

આર્પણ પત્ર

કપોળ સુભેચ્છક સભા

મારી બહાલી બેન

આપણી આર્ય સ્ત્રીને કેળવવા વિશેનું (તેમાં વિશેષ
કરી તારી સ્વજ્ઞાત બેનાને કેળવવાનું) તારું સ્તુત્ય
વલાણુ જોઈ, અને તારો જુ મારો આ પુસ્ત
કદારાએ જે પવિત્ર સંબંધ થયો તેથી,
તથા તારા સ્વજ્ઞાત બંધુઓ જે
મારા ઉપર અપુર્વ પ્રેમ રા-
ખેછે તેટલા માટે આ મા-
રું નાનું સરખું પુસ્ત
ક તને હું માન પુ-
ર્વક આર્પણુ ક
રું છું

હું છઉં તારી વૃદ્ધી ઇચ્છનાર બંધુ
હા. પ્રમજી બેતસિંહ ક.

પ્રસ્તાવના.

આ માટે નાનું સરખું પુસ્તક આર્યોની સેવામાં મુકવાનો માર્ગ હેતુ સોંધે તે સમજાવવું મને સ્લાધ્ય લાગે છે.

શ્રી કેળવણીનો વિષય ઘણો કાળ થયા પૃથ્વિના સઘળા ભાગ ઉપર ચરચાયા કરે છે, છતાંયે તે પોતાના પૂર્ણ રૂપમાં કેમ પ્રકાશતો નથી, તેનું કારણ માત્ર ખોટો વહેમ છે. આર્યો ઉંઘમાંથી ઉઠા, વહેમ વિદારો, ને જુના પુસ્તકો જુઓ, કે પુર્વે સ્ત્રીઓ ભણેલી હતી કે નહીં પરતું અદેખા વ આપમતલખીઆ લોકોનું સાંભળી ખીચારી નિદોષ અબજાને અભણ રાખી તેનું જીવતર ધુળધાણી ન કરો. જુઓ વેદમાં કહ્યું છે કે “અર્ઘોવાણ્વમાત્મનઃ પત્ની એટલે પુરૂષ અને સ્ત્રી એ મનુષ્યના બે સમાન ભાગ છે. જ્યારે બન્ને ભાગ સમાન છે, ત્યારે એ બન્નેનો હક પાણ એક સરખો છે; એમાં કાંઈ ન્યુનાધિક સમજવું નહીં. જેવી રીતે પુરૂષ વિદ્યા ભણી સદગુણી થવું તેવી રીતે સ્ત્રીએ પણ થવું જોઈએ. જુઓ આ શ્લોકમાં શું કહ્યું છે. “પુરાણંધર્મ શાસ્ત્રંચા વ્યવ્યતત્ત્વં પ્રયત્નતઃ||વિચાહિનં વૃથાજન્મ સ્ત્રીણાંચૈ વ વૃથોદિતઃ|| એટલે પુરાણો તથા ધર્મ શાસ્ત્ર શિખવામાં શ્રમ પડતો હોય તો પણ સ્ત્રીઓએ શિખવું તો જોઈએજ; કારણકે વિદ્યા વિના સ્ત્રીનો જન્મ કેવળ વૃથા છે. આ શ્લોક ઉપરથી સાદું સમજાય છે કે સ્ત્રીઓને શિખવવી જોઈએ. વળી વેદમાં કહ્યું છે કે “ પત્નિ વાચયતી એટલે પ્રસંગ પડ્યો હોયતો સ્ત્રીઓએ વેદના મંત્ર પાણ ભણવા. વળી સ્ત્રીને કેવી કહી છે તો કે કાર્યેષુ મંત્રી કાર્યને વિશે સંમંતી આપવામાં સ્ત્રી મંત્રીના જેવી છે. હવે વિચારો કે જે રાજ્યમાં મંત્રી મુર્ખ તે રાજ્યમાં સુધારાની આશા શી? સંસ્કૃતમાં એક વાક્ય છે કે “યથા રાજા તથા પ્રજાતે પ્રમાણે આપણી ઉપર મુસલમાનોનું રાજ્ય હોવાને લીધે તેઓ જેમ પોતાની સ્ત્રીને પડદામાં ઘોંઘી રાખતા હતા તેમ આપણને પાણ કરવાની ફરજ પડી, અને તેથીજ આ ચાલ બંધ પડ્યો.

આર્યો હાલતો આપણી દયાળુ મહારાણીનું ધર્મ રાજ છે. વાઘ બકરી એક આરે પાણી પીએ તવું. આવા સમયમાં સ્ત્રીને વિદ્યા લંકૃતે ભુલીત નહીં કરોતો પછી ક્યારે કરશે. ખીચારા ભોળા લોકોને વહેમી લોકો ભુતમાં નાખી સદાદીત ભમાવ્યા કરે છે. ને કહે છે કે સ્ત્રીઓ ભણેલી હતી એવું અમે કોઈ કાળે જોયું પાણ નથી તેમ સાંભળ્યું પાણ નથી; તો તે ઉપર ભોળાઓ વિશ્વાસ રાખી બેસી રહે છે. શીવ! શીવ! શીવ! કેટલી ડગાઈ. ભોળાઓ આપણામાં તો શું પાણ દરેક જ્ઞાતમાં ખોટ મોટી વિધાન સ્ત્રીઓ ગઈ ગઈ છે. દક્ષણીમાં ‘ગોણાબાઈ’ જનાબાઈ, મુકતાબાઈ, ગુજરાતીમાં મીરાંબાઈ, પુરીબાઈ,

તેમ અંગ્રેજોમાં લેડી 'પેપીગટન' જોણીએ ઇ. સ. ૧૬૫૭માં મનુષ્ય-
ધર્મ વિશેનું પુસ્તક બનાવ્યું છે. "લેડી પારસેટ" જોણીએ રસાયન શા-
સ્ત્ર, સીધા પદાર્થ વિજ્ઞાન શાસ્ત્ર, તથા નિતી વ્યવહાર શાસ્ત્ર બના-
વ્યાં છે. આટલા પ્રમાણે છતાં તમે શા માટે ઠગાઓ છો. ઉઠો,
જાતે તપાસો, પરંતુ વિદ્યા વિધંસકનાથાઓ. આનંદની વાત છે કે
હાલમાં કેટલીએક કન્યાશાળાઓ સ્થપાઈ છે ને તેમાં કન્યાઓને જ્ઞાન
આપવામાં આવે છે, જોકે પુરતું નહીં તોપણ, "કાંકરે કાંકરે પાળ
બંધાય ને ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય" એ કહેવત પ્રમાણે આગળ
જતાં સુધારો થશે એ નિઃસંશય છે.

આ પુસ્તકમાં માત્ર સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવી એવી મારા
આચર્ય બંધુઓને અંતઃકર્ણ પૂર્વક વિનંતી કરી, સ્ત્રીને કેળવણી આ-
પ્યાથી શાશા લાભ થાએ છે, તે વિશે થોડાએક ઉદાહરણ આપી,
મારા જ્ઞાન પ્રમાણે સેજ સાજ દર્શાવ્યું છે ; પરંતુ સ્ત્રીને કેવી જાત-
ની કેળવણી આપવી એ વિશે કંઈજ શુચવ્યું નથી. એ વિષયને
લગતું એક નવુંજ પુસ્તક બનાવવાનો મારો વિચાર છે. ઈશ્વર ઇ-
ચ્છા હશે તો અનુકૂળ વખતે હું મારો વિચાર પાર પાડીશ.

આ પ્રસંગે હું શા. નગીનદાસ લાલદાસ મેતા કપોળ સુભેચ્છક સભાના
સેક્રેટરીના ઘણા આભારી થયો છું, કે જેમના સારા આગ્રહથી આ
લઘુ પુસ્તકને સદગ્રહસ્થોની સેવામાં મુકવાનો સમય મારે હાથ લાગ્યો.

આ પુસ્તકમાં દોષતો ઘણે ઠેકાણે રહ્યો હશે, પરંતુ તે દોષ
તરફ દ્રષ્ટી ન કરતાં, તેની ક્ષમા આપી માત્ર ગુણ ગ્રહણ કરવા
એવી મારી સમજી પ્રતે પ્રેમ પૂર્વક વિનંતી છે.

ડા. પ્રેમ જી ૦ કનરીઆ

સ્ત્રીશિક્ષણ

મૃદા સ્તવન.

માલિની છંદ.

અન્નર અમર ત્રાતા, ત્રીગુણાતીતજ્ઞાતા,
અચળ સકળ વ્યાપી, પ્રાણિને મુક્તિદાતા ;
અકળ અમળ એવા, પાપના નાશકારા,
નમું નમું નમું નેહે, નીત્ય હું નિર્વિકારા.—૧

સૃષ્ટા શક્તિ સ્તવન.

વસંત તિલકા છંદ.

પેદા કરી લય કરી વળિ પાળનારી,
વ્યાપી રહી જગ બધે ત્રણ તાપહારી ;
તે ઈશ શક્તિ તુજને અવ પાંચ લાગું,
થે નાંવ કાવ્ય દ્વિમાં મુક પાર માગું.—૨

સરસ્વતી સ્તવન.

ઈદ્રવજ્રા છંદ.

વીણા ધરી મોચક દુખ માતા, દેખું ન કો તુંસમ દેવિ દાતા ;
થેને કૃપાળુ મતિ દે વિષાળી, આનંદ કારી કવિ કબટ હારી—૩
તારી કૃપાએ જન રંક રાય, પંડીત થાએ જડ જે મનાય ;
જનએ હસંગી ગિરિ પૂર્વ પંગૂ, દેખે તુંમેહે જન અંધ સંધૂ—૪
થેના શકેજે જન દખતાથી, તે કામ થાએ ઝટ આંધળાથી ;
શું શું વખાણું ગતિ તૂજ પર્મ, હું કેમ જાણું મતિમંદ મર્મ—૫
કર્ણે મુકેજે લવ મંત્ર ફૂંક, વાચાળ થાએ જનમેલ મૂક ;
ગૂણો ઘણાંછે તુજ ગૌરગાત્ર, ગાવા ગુણો તે કણ 'પ્રેમ' માત્ર—૬
આશા ભર્યો હું તુજ પાસ માત, આવ્યોછ દોડી દિન જોડિ હાથ ;
પેદા થયો છે શકહીર એક, પૂછ્યા તણો ના સમજૂ વિવેક—૭
શૂણ્યું ન જોયું કદિ એમ કેથે, માતા કને બાળક જાય ભી તે ;
હુંને ગણિ તું ત્યમ વત્સ તાર, વાત્સલ્ય ભાવે શક ને વિદાર—૮

સરસ્વતી વચન.

દાહરો.

બાપુ શકે બતલાવને, યેં નિર્ભય આ વાર;
હણિ તેને સતવર કરું, સર્વ ખુલાસો સાર—૯

(અંધારંભ અને સરસ્વતિ પ્રતી પ્રશ્ન.)

પૃથ્વી છંદ.

જાણે ભિંતરમાં ચહી અવર લોકની ભામની,
કહે અભાણ આરયની શું કરવા રહે કામની;
હતો શું નવ આરયમાં પ્રથમ એ પ્રથાસારદા,
કહે તરત 'પ્રેમ' ને શકે હણી કવી કિર્તિદા—૧૦

શાર્દૂલ વિકીરિત છંદ.

પાણી દીન સુણી કરી મુજ તાણી આનંદ અંગે ધરી;
ખોલી સારદ માત “વત્સસુણ તું એકાગ્રચીત્તે કરી;
ઘોળાયા કરતી હતી મન વિશે આ વાત ખૂંદો દીથકી;
પૂછ્યા વીણ કહે કહૂં કવાણને આતૂર કે'વા અતી—૧૧

ઈદ્ર વિજય છંદ.

વત્સ ધરી દિલ દાઝ ખરે ખર તેં અવ પ્રશ્ન કર્યો મુજને આ;
લે પ્રિય પ્યાર અપાર ધરી ઉર સાર બતાવું તને સઘળો હા;
† આણું કદી લવ કો ગમને તગડે તહિંથી બનિ આરય અદેખા;
ધીર ધરી જરિ સ્થીર કરી રહિ તો તનિ સંપ કુસંપ કરે ત્યાં—૧૨

કવિત.

કંજુસને ઘેર ધરી આશા ઉર આશ્રમની,
જાય તેનો સગો કદી ચાહો વાસ વસવા;

† ને વખત હું એક મીલમાં સંચા કામ શીખતો હતો, તે વખત મારી સાથે એ કામ એક બીજા જણ પાણુ શીખતો હતો. તે જણ મને આ કામ ત્વરાથી શીખતો જોઈ અદેખાઈ કરવા લાગ્યો, અને વારંવાર મને કહેવા લાગ્યો કે, ‘આ કામ શીખવાથી તમને બીલકલ ફાયદો થવાનો નથી’. તેનું આ બોલણું ન ગાણુકાર તાં, મારા કામમાં મચી રહી, તેનાથી પાર પડી, નોકરીએ લાગો; તે જોઈ તેણે મારી સાથે અખોલા લીધા, જે ઉપરથી આરય ઉ-ચ્છેદક એણું તેને નામ આપી પ્રસંગ મળે ઉપલો ઈદ્રવિજય છંદ એ રચ્યો.

જકાર ન કરી શકે ત્યારે ત્યાં ફરેખ રહે,
 માંહો માંહે મંડી બચ મારા મારી કરવા ;
 ભાગીઆ ભવાઈ તેના સજો અપમાન ગણી,
 નાખીને નિસાસો ત્યાંથી મંડેછે નીસરવા ;
 આવો ચાલ છે ધરેલ હાલ 'પ્રેમ' આર્યજને,
 માટે કાચ કંપે મારી આર્ય કને આવવા—૧૩

મધુ છંદ.

ચુપ રહી, સરસ્વતી, શબ્દ હી, મુખ કહી.”—૧૪

શાદૃલ વિઘ્નીહિત છંદ.

માતા મૌન મંધાર રીશ કરમાં અજ્ઞાન છેએ અમે ;
 આપી જ્ઞાન બતાવ માર્ગ સવજો પ્રાર્થી કહૂં છું તને ;
 છોડ થાય કહોડ થાયપણના માતા કુમાતા કદા ;
 આ આર્યાવ્રત તાહ્યરો ઉપર તે દે લક્ષ હે સારદા—૧૫

સોરઠો.

શાળિ અંતરની રીશ, બહાલે મૂંગી વીનતી ;
 મ્હેર કરીને માત, ઉત્તર અમને આલ તું—૧૬

મંદા કાંતા છંદ.

માતા મારી પરમ મુખદ આર્યમાં વાસ તારે,
 હાલે આવી કરિશ ફરિથી તે કહે ક્યાહ્યરે આ ;
 માનીતા જે પ્રથમ તુજના તેથિ તું દર બેઠી,
 તારા વિહું અમન દિ કરે આર્ય જહું દૂખ વેડી--૧૭
 સંભારું છું પુરવ સ્થિતિ જ્યાં અંગ આનંદ આલે,
 ચાલૂ સ્થીતી નિરખિનયણે અશ્રુની ધાર ચાલે ;
 પાછા પામે ક્વાણવિધિએ આગલી સ્થીતિ આર્ય,
 તેઓએ સોચું ખુબ અવતો મ્હેર આણી મુધારય--૧૮

દોહરો.

કળિ મારા કલપાંતને, વદિ બીણા ધર વાણ ;
 “ તનિ સતવર તુજ શોકને, શાંત થઈ મુણ પ્રાણ--૧૯

ઈંદ્ર વિજય છંદ.

સોભળ વસ્ત્ર કહૂં તુજને અવ કેમ બને ફરિ આર્ય ઉજસી ;
 સંપ સબે વરને ધરપા શિખવે નિજ સુંદરિપાત્ર તપાસી ;
 કારણ ધંધ તણ બનિ અંધ બન્યાછ બધા જન પૂર વિભાસી ;
 દખિ ખરેખર આવું હું સારદ અંતર સત્ય થકીછું ઉઠાસી--૨૦

કવિત.

પેદા થાય સારો પાક તેમ માટે તરૂં મૂળે,
ખાતર નાખી ઝેડુત સીંચે પાણી પ્યારથી ;
તેમ આર્ય તરૂણી તરૂના મૂળ વિશે જ્ઞાન,
ખાતર નાખીને સીંચે મુખોદસલીલથી ;
પછી જ્ઞેને પ્રેમદા તરૂથી પાક સંતતીના,
થશે કેવો જેવો જગે બીજે થનારો નથી ;
આટલા પ્રમાણને અનુસરીને ચાલે આર્ય,
પામે પૂર્વે સ્થીતિ પાછી ભારતી ભાષું નકી. —૨૧

સદશવતી પ્રતી કરતા વચન.

શાદ્દલ વિકાસિત છંદ.

સાંધે સંપ કસંપ ટાળિ વરજે આર્યો અદખાઈને ;
મેલે વ્યર્થ વિજાસ નારિ શિખવે તે માટે હું તેમને ;
વીનંતી કરું એક વરતી તુજના સંધા પ્રમાણે વળી ;
વાણી મંજુજમાત મૂળ કરિ દે વાસો જિહ્વાએ વસી—૨૨

ભુજંગી છંદ.

મુણિ આર્ય ઓ વીનતી એક મારી,
ખમી ના શકું તેથિ બોલું પુકારા ;
ભણાવો તમે ભામની ભાવ ધારી,
ગણી દીનની વીનતી લાભકારી.—૨૩
વદાછો સદા વાણિ એવી તમે રે,
નથી ચાલ તે કાઢિએ શું અમે રે,
પરંતુ જુઓ આંખ ઊંચી કરીને,
કળે દૂખ કારી ન જ્ઞેશો કરીને—૨૪
જુઓ રોમને ગ્રીક અંગ્રેજ આદે,
ભણાવી કરે ભામની સૂજ પોતે,
લઈ દાખલો તેમનો આર્ય ભાચો,
ભણાવો તમારી હવે ભામનીઓ—૨૫

દાહોરો.

જ્ઞાન વડે શું શું થયું, પેખો આપી લક્ષ,
દરથું તે દરશાવ્યુંછે, કીધો નથી કંઈ પક્ષ—૨૬

ભુજંગી છંદ.

કહાં આગગાડી કહાં બેલગાડી, કહાં વહાણને આગખૂટી સવારી,
કહાં તારને પત્રહેવાર પહેલો, કહાં કાઢિયાને કહાં ગ્યાસ દીવો—૨૭

કહાં કાળને માપતું યંત્ર પહેલું, પડ્યું છે થઈ હાલતે કામ સહેલું,
 થયાછે જીઓ જ્ઞાનથી કામ આવા, થતા જાયછે રોજ રોજ ને કેવાં—૨૮
 ઘણા કોશથી વ્યારનું પાણિ ખંધૂ, જીઓ કેવિ યુક્તીયિ આવેછ સંધૂ,
 વિના જ્ઞાન આ યુક્તિ શું સૂજવાની, કહો મૂર્ખથી યુક્તિ શું આથવાની—૨૯
 વળી કાપડોની જીઓ મીલ કેવી, બનેછે બિજી રોજને રોજ તેવી,
 હજારો થયાં ને થશે હુન્નરો જે, થયા ને થશે જ્ઞાનથી માનજો તે—૩૦
 કરે રાજ આ રાજ ઉપેર રાણી, વધારે વદું શું વખાણી વખાણી,
 બધા કાયદા જ્ઞાન કરા ગણો આ, જીઓ તે છતાં કાં ભણાવ્યા કહો ના—૩૧
 તજી ઉંગને આર્ય જાગો હવેતો, કુખોઘો તજી ભામનીને સુખોઘો,
 સુખોઘે થશે ભામની સદા શ્યાણી, તજી મેલશે બેલવો વ્યંગ વાણી—૩૨
 સદા આત્મસે આત્મ સારો સજીને, સદા ગાળસે કાળ વીલૂ ભજીને,
 પરંતુ હજી રાખશે જો અજાણી, કરી નાખશે કૃત્ય સૂ ધૂળ ધાણી—૩૩
 જીઓ કાયદા જ્ઞાન કરે છ કેવો, બની દક્ષ દઈ લક્ષતે વક્ષ લેવો,
 મજે માનરે કેટલું જ્ઞાન પામે, મજે જ્ઞાન અજ્ઞાન તો સર્વ પામે—૩૪

કવિત.

ઘેમી જન ઘેમ તાણીવાતો વડી વડી કરી,
 ભોળાને ભમાવે સદા નાખી ભુલથાપમાં,
 તેવી ભુલથાપથી ઉથાપવા ભોળા જનોને,
 ભાખું બેક દાખલા ભુંડાઓની ભુંડાઈના,
 ચાહી ચીતમાંહી ચતુરાઈ સાહી ભોળા ભાઈ,
 આપસો ન કાન તમે ઘેમીઓની વાતમાં
 ‘પ્રેમ’ વાણી સુણી પ્રેમદા પઢાવો પ્રેમીજન
 પ્રેમદા પઢયાથી પૂર્ણ થાય પતિ વૃતમાં—૩૫

દાહરો.

શું શું કહી સોદા ડગે, વાળે અવળી વાટ,
 ટીપ્પણ તેનું ટૂંકમાં, ટાંકું અહીં તે માટ—૩૬

સોદાટક.

ભુજંગી છંદ.

ભણાવે થશે ભામની ભાઈ લૂચી,
 ભણાવે ઉઘાડે બધી ઘેહ કુચી.
 ખતાવે અદખા જનો વ્યર્થ ખાના.
 લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૩૭
 ભણાવે થશે ભામની ભાઈ વંઝા,

ખતાવે સદા ખોટું જે લોક ખધા,
બકે ખેલ આવા બધા લોક જૂના,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૩૮

ખને જો ન વંઝા જશે સોળ સંઘા,
કહે કેળુ કૂડા સદા લોક ઊંઘા,
નહીં માનશે આર્ય આકેણ કાણા,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૩૯

ભણે ભામની ઘેરથી જાય નાણું,
અદેખા વ મુખ્યા કહે આ ઊખાણું,
નહીં માનશે આર્ય એ આસમાના,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૪૦

ભણ્યાથી રમે ભામની અન્ય સાથ,
તણ કૂળં સીમા વહીણાનિ લાજ,
ખતાવે ભલે દાખલા એતરેના,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૪૧

રહેતોજ તે જણાવી આપથી છે,
જશે બાકિ તેતો સગ્ર ખાપથી રે,
ગમે તેમ લોકો પછી ખેલવાના,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૪૨

કપાળે લખ્યા ચારના થાય પાંચ,
લખ્યા પાંચ ત્યાં થાય ના ચાર સાચ,
અમે તેમ ફાંફાં જનો મારવાના,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૪૩

તણ વહેમને રેમ રાખી રૂદેમાં
પસારો કરો જ્ઞાનનો ભામનીમાં
થવાના ખતાવે હશે તે થવાના,
લલાટે લખ્યા લેખ લૂછાય શાના—૪૪

જડયા અદ્ય બૂધી વડે દાખલા જે,
ખતાવું ધરી હામે હૈએ હવે તે,
દઢ ધ્યાન ધીમંત તેમાંથી સાર,
મહી બધિવે ત્યાગજો જે અસાર—૪૫

શરીરે સુરૂપી ભણે હોય નારી,
પરંતુ અગૂણી જનોને અકારી,
બકી છે કરી બેશ ઘાળીજ કાએ,
ગુણે મૂન્ય તેથી જનો કોન ચાહે—૪૬

કદી હોય ફરિપિ રૂપેજ નારી,
પરંતુ જનો ચાહે હોયે ગુણગી,
કરી છે જુઓ કાળિ કોએલ કાચે,
ગુણે પૂર્ણ તેથી જનો સર્વ ચાહે—૪૭

વસંત તિલકા છંદ.

સ્ત્રી સોળ સાજ શરિરે સન્દિને સિધારે,
રૂપી પરંતુ અભાણી જન સૌ ધિકારે,
કીધાં વિલાપિ ગુલ ફૂલ ઘાણાજ રાતાં,
વાસે વિહીન કરતેયિ ન કોય સ્હાતા—૪૮
વાવે ગુવાર છડિયા વિણ ખેડુ કોઈ,
કાંટા અનેક ફળિ ઉપર થાય સોઈ,
વાવે પરંતુ છડિ એ પછિ ભાઈ કેવી,
થાએ સુવાળિ ફળિ રેસમ તલપ લેરી—૪૯

કવિત.

રેસમ સમાન ફળી થાએછે કારણ તેનું,
વિચારતાં કળેછે કેળવણી ખરે ખરી,
તેવી રીતે અભાણુ યુવતીથી ઉત્પન થાય,
તે પાણુ અભાણુ થાય એમાં ન સંદે જરી,
ભણેલ ભામની તણી થાયછે પ્રજા ભણેલ,
ભણેલ હોવા થકી બનેછ તે પ્રજા સૂરી
માટે દશ દાઝ ખુઝ બાંધવો બધાએ તમે,
બોગવો અપાર સુખ ભામનીને કેળવી—૫૦
કેળવીને કરો કામ કેવું તે થશે મુદામ,
તેના બેક દાખલા દખાડું દખો દશીઓ,
જુઓ કર જમણો ન કાળો છે કરેલ સમ,
હાડ તેમાં તેટલાને તેટલી છે નાડીઓ,
પણ કર જમણાની જુઓ તમે ખરી ખુબી,
ખરી ખુબી એમાં કેળવણી વડે આવીયો,
ક્ષર ને અક્ષર કરે અક્ષર લખી અનેક,
કારણ કેળવણી એ જે ગુણથી ભરીયો—૫૧
ખોદીને કાઢે છે લોકું જે વેળાએ ખાણમાંથી,
હોયછે હાલત તે વેળા તેની માટી જેવી,
પણ પછી તપવી ટીપી થડેછ ઘાટ ઘાણા,
થાએ છે તેમાંથી ચીજ એક એકપે નવી,

લરવાર સમ તાતી ચીજ તેમાંથી ખનજ,
જેથી ઝાઝા જન તણી ઉગરીછે છંદગી,
દાખલા દરેક દાખવ્યા જે ધરી દાઝ દશી,
દીલમાં ઉતારી ઘરા શીખવી કરો નુરી--૫૨

દોહરા.

દુખાડયા દ્રષ્ટાંતમેં, આપ્યાં જે જે યાદ,
અનુસરીને ચાલસો, થશે દેશ આબાદ--૫૩
ભાગુવો ભામની ભાવથી, આપી સદ વિધાય;
જડતા છવનાં દુર થઈ, જાન દીપતી થાય--૫૪
લાગેછે તમને ખરે, ભણાવવામાં ખીક;
ખીક ખાંધવો તે બધી, જેમ શિયાળે શીત--૫૫

શાદૂલ વિદીરિત છંદ.

ભાંસે ભામ ભણાવતાં ભય ભવે ભોળાજ ભાચો ભલે;
ભંગાસે ભય તેજ ભાઈ ભણવે ભાંસે ભયંકારિ જે;
શીઆળે શમજાય સીત સલીલે સંધા સરોના સદા;
નહાસે તે નર દુર નીકટ થકી નહાંતાં નકી નેહમાં.

ઈદ્રવિજય છંદ.

આજપણે ભણુવી નિજ ભામનિ ખાંધવ લાવ લિઓ પછિ સારો;
જોઉર વાત ન ઉતરતી મમ તો મતિ આંખ ઉઘાડિ નિહાળો.
આગળ ચાલ હતો ન હતો તમતે નિજ ગ્રંથ તપાસિ વિચારો;
રે મમ દશિ ગયા કયમ ખેસિ ચુસી કસ કોણુ ગયોનિ તમારો.

દોહરા.

કેટલી આપણમાં જુઓ, થઈ ગઈ નાર ભણુલ;
જ્ઞાન ખીજ આપણુ વિશે, વાવલ છેરે પ્હેલ--૫૬
પણ અજ્ઞાની જન થયા. આજસુ વળી વિશેષ;
જોણુ એ ખાખત તણી, શોધ કરી નવ લેશ--૫૭
ટીપ્પણુ તેનું ટુંકમાં, ટાંકું આંહી સટેક;
વાંચી વાશ્રવણી કરી, એતર ધરો વિવેક--૬૦
સીતા સરખી સદગુણી, જે જગમાં પ્રખ્યાત;
આપ ગઈ પણુ નવ ગયું, નામ રહ્યું હૈયાત--૬૧
દમયંતી દખોવળી, નળ રાજની નાર;
આપ ગઈ પણુ નવ ગયું, નામ રહ્યું આ ઠાર--૬૨

દ્રાપદરાયની દીકરી, દ્રાપદી જેનું નામ.

આપ ગઈ પણ નવ ગયું, નામ રહ્યું આ ઠામ—૬૩

રાણી કેશવ રાયની, રૂકમાણી જેનું નામ,

આપ ગઈ પણ નવ ગયું, નામ રહ્યું આ ઠામ—૬૪

ગૌતમની અલ્યા ગઈ, વાલી દારા નાર,

ગઈ ખંન્ને પણ નવ ગયાં, નામ રહ્યાં આ ઠાર—૬૫

સોરઠો.

નામ સુલોચન બાણ, વધુ રામારિ સૂતની,

દેખાડું હઈ પ્રમાણ, હતી ભણેલી નારતે—૬૬

મુજંગી છંદ.

ચડ્યો જંગમાં જોધ મહા ઈંદ્રજીત,

રૂપાળે રથે બેસિ રામારિ સૂત,

પડ્યો જંગમાં ઘણું લાગ્યાથી બાણ,

કપાયા કરો કે ગયા તત્ત બાણ—૬૭

કપાતાં હડ્યો હાથ તેમાંથિ એક,

પડ્યો આવી સૂલોચના ધાર છેક,

પડતા ધબાકો થયો હાથનો જે,

મુણ્ડી નીસરી બહાર સૂલોચનારે—૬૮

તપાસે ફરી આસને પાસ પાણ,

વદ મુખથી ત્રાહિ ત્રાહીન્ વાણ,

અરે રે હશે હાથ શું સ્વામિ કેરો,

થયો કેર હૂં રાંકડીપેં અનેરો—૬૯

નએવાપતી જેહ કોથી મરાય,

પડ્યા સ્વામિ એ કેમ હૂંથી મનાય,

સખી વાતજો હાથ આપે બધી તૂં,

પડ્યા સ્વામિ એ માનિ થાઉં સતી હૂં—૭૦

વિચારો હવે એક ચીત્તે ઠરીને

બધા બાંધવો વહેમ વાતો તણને,

ભણેલી હતેજે ન સૂલોચનારે,

સખેલૂં શિ રીતે પછી વાંચતે તે—૭૧

સોરઠો.

ઉગરયો છે જન જીવ, વળી ભણેલી ભામથી,

ઈચ્છું સહનું શીવ, દેખડાવી તે દાખલો—૭૨

દોહરા.

ધર્મ નિષ્ઠ સંકટ હરણ, હૃતો એક રાજન,
કોકીએ કોઈ સ્થળે, કથા કહી પાવન—૭૩
તનૂજ તેને કોનથી, વૃધ થઈ છે કાય,
રાજ્ય બધું રવડી જશે, કવણ કરે રક્ષાય—૭૪
એવું ઉર વિચારીને પ્રભુ આરાધન કાજ,
સોંપી રાજ પ્રધાનને, સ્વસ્થ થયો મહારાજ—૭૫
પછી માળાકરમાં મૂકી, રટે રાત દો રામ,
રાજ ચલાવે ન્યાયથી, ફુલ ખુશી પ્રધાન—૭૬
પ્રધાનને બે છોડે છે, રૂપતાણા અંબાર,
ગત મદન વિષયા સુતા, ગુણતાણા ભંડાર—૭૭
જેને એક ઘણી નથી, તેના ઘણી હજાર,
તે વિવિધતાકે રાજને, ફુલ ખુશી નીરંધાર—૭૮

વસંત તિલકા ઇંદ.

પામ્યો ન રાજ હજી એ સૂત એહ કાજ,
રાજ જશે તવ થશે મમ સૂત રાજ,
એવા વિચાર કરિને દિન નીરા ગાળે,
ભુસાય ભાઈ નવ લેખ લખેલ ભાળે—૭૯

કવિત.

માખાપ વિનાનો ચંદ્રહાસ નામે સૂત એક,
ઉછરતો હતો ફુલખુશીના સદનમાં,
ભણેલ ગણેલને થએલછે પુરાણ બધે
રૂપનો અંબાર તેથી તેની તેને ઉપમાં,
ફુલખુશી ઘેર એક દીન તેના જોષી આંચો,
ચંદ્રહાસ બેઠો તેના બુએછે કપાળમાં,
ત્યારે વિસ્મે થઈ ફુલ ખુશી બોલ્યો જોષી પ્રતે,
કહો જોષી શું બુએ છો ચંદ્રહાસ ભાળમાં—૮૦

ભુજંગી છંદ.

વિચારી વિચારી વધા જોષિ વાણી,
કળે ભાળ એને મને રાજ્ય પાણી,
થશે રાજ કો રાજ્યનો એહપૂત,
ભગારે ન તેમાં થશે મીન મેષે—૮૧

શાદૂલ વિકીડિત છંદ.

શબ્દો સોભળિ દુષ્ટપુદ્ધિ નિજના નેપીતણા આ ખંધા,
અંગે આગ ઉડી અને શિશ વળી લાગ્યોજ ધૂણાવવા,
તાકુંજે નિશદીન ઉંગ તનિને ના અંનપૂરું જમું,
તેને જે લઈ જાય તેજ સદને ઉછેરિને શું કરું—૮૨
એવા વારમવાર પાર વિણના વીચાર ઉરે કરે,
પાસે કાગળ કહમનેજ ખડિયો દીડાં પડેલાં ખરે,
જેઈ તે મનમાં મુદીત થઈને હાથે ધરી લેખાણી,
જેજો રે જન ચંદ્રહાસ ઉપરે કે' 'પ્રેમ' કેવી ખની—૮૩
આપ્યો કાગળ ચંદ્રહાસ કરમાં ખોટા વિચારે લખી,
જન આ કાગળ આપતું મદન ને જૈને ત્વરા એ નકી,
ચાલ્યો કાગળ ચંદ્રહાસ લઈને હૂકૂમ શીરે ધરી,
નાના તે નથિ જાણતો જિવ જશે આ કાંગળે તેજરી—૮૪

દાહરો.

કાગળમાં શું લખેજ છે, તે જાણે નવ કોય;
શંખય ખોવા સર્વના, સ્પષ્ટ કરું અહીં સોય—૮૫

કવિત.

અરે પ્રાણ પ્રીય સુત મદન આ પત્ર વાંચી,
પત્રમાં લખેલ જે હુંકુમતે ખજવળે;
પત્ર લાવનાર ચંદ્રહાસ તેને ગુપ્ત રીતે,
વિલંબ તજીને બહાલા વિષ ઝટ આલળે;
લખી દુષ્ટ વેણુ દુષ્ટપુદ્ધીએ આ પત્ર આપી,
પ્રેયો ચંદ્રહાસને જ્યાં મદન અવાસ છે;
આવ્યો ચંદ્રહાસ ચાલી મદન અવાસ પાસ,
મદન જવાથી બહાર બેઠો જ્યાં પલંગ છે—૮૬

દાહરો.

જોતો વાત મદન તાણી, બેઠો ચડી પલંગ;
સીત સમીરની લહેરથી, ઊંઘ ભરાઈ અંગ—૮૭

વસંત તિલકા છંદ.

સૂતો પલંગપર અંગ ભરાય ઊંઘ,
બેઠી રહ્યાછ તહિં ફૂલ તણા મુગંધ;
પાણેથી પત્ર પડિયો પટમાંહિ પેલો,
છે ચંદ્રહાસ ભર ઉંઘ વિશે પડેલો—૮૮

દાહરો.

કુષ્ટ બુધીની દીકરી, વિષયા નામે જેહ ;
ફેરતી આવી ત્યાં કને, ચંદ્રહાસ જ્યાં છે-૮૯
દખંતા દીગમુઠ બની, હગીન હગલું એક ;
કામ છબી કાએવસી, બની ખાવરી છેક-૯૦

કવિત.

ખાવરી બનીને ખાળ, ચંદ્રહાસ કેરે ભાળ,
જોવા લાગી તતકાળ, નેહની નજરથી ;
કોણ જાણે કોને માટે, ઘડેલ દીસે આ ઘાટે,
વારે વારે વિષયા વિચારે એવું વહાલથી ;
કર દધને કપોળ, ચડી કામ ચગદાળ,
રહી ત્યાં ઉભી અખોલ, ઊંઘાળ વિચારથી ;
એવે પેલા પત્ર પર જઈને નજર પડી,
પડતાં નજર પત્ર ઉપાડ્યો જડપથી-૯૧

દાહરો.

પત્ર ઉપાડ્યો પ્રેમથી, વાંચ્યો ધરીને વહાલ ;
વાંચીને વિસમય થઈ, અંદરનો હેવાલ-૯૨

કવિત.

આવા રૂડા રતનને, ઉછેરે જતન કરી,
તેહને પતન કાર કેમ લેખ લખશે ;
ન્યાયથી ચુકાવે ન્યાય, પંચમાં પ્રમાણ થાય,
એવા પૂજ્ય પિતાજી શું અઘટીત બોલશે ;
મંદમતિ ગતિ છોટી મોટા શા વિચાર કરે,
પણ લેખ લખતા અક્ષર યા પડ્યો હશે ;
કારણકે કાગળ જડપથી લખેલ દીસે,
વિષયા બદલ વિષ તેથીજ થયેલ છે-૯૩

વસંત તિલકા હંદ.

એવું ચિચારી ઘરમાં સહ ચાલી પત્ર,
મેલ્યો પડેલ ઝટ અક્ષર યા જ તત્ર ;
પાછો વિટાળી કરી કાગળ ત્યાંજ મેલ્યો,
છે ચંદ્રહાસ જહિં ઊંઘ વિષે પડેલો-૯૪
નિદ્રાથિ જગૃત થયો જવ ચંદ્ર હાસ,
જાગી જુવેછ પટમાં પછિ આસ પાસ,

દીઠો ન પત્ર કરમાં પડિ પેટ ફાળ,
 આવી ચુકો ઇશ હવે મુજ અંતકાળ-૯૫
 એવું વિચારિ ધરતો અતિ ઉર કબટ,
 એવે પડી તરત પત્ર ઉપેર દ્રબટ,
 રાખ્યો ઉપાડિ પટમાં થકિ પત્ર પાસ,
 આવ્યો તહાં મદન ખહારથિ તેજ તાસ-૯૬
 સોરઠો.

આપ્યો પેલો પત્ર, મદનભઈના હાથમાં,
 આપ પીતાએ અત્ર, પ્રેયો હું ને આપીને-૯૭
 વસંત તિલકા છંદ.

વાંચ્યો વિશેષ ધરિ વહાલ પિતાનિ પત્ર,
 વાંચી થયો મદન મન મુદીત તત્ર,
 હાહા પિતાનિ અતિ ઉતમ આજ કામ,
 પીના વિલંબ બજવું અવતે મુદામ-૯૮

શાદ્દલ વિક્રીડિત છંદ.

“વાંચીને પિતુ પત્ર આપિ વિષયા પાર્ણાવિત્યાં પ્રેમથી,
 કીધાં બેઉ વિદાય આશિશ દઈ રેજો સદા ક્ષેમથી,
 જેન રાખણુ હાર રામ જગમાં તેને ન કો આખસે,
 ભૂંડા ભૂર ભલે ભુંડાઈ કરવા ભૂંડુ ભવે ભાંખશે-૯૯

ભુજંગી છંદ.

અરે દક્ષ દેશી દઈ લક્ષ આમ,
 વિચારો થયું જ્ઞાનથી કેવું કામ,
 બચ્યો મોત ફાંસા થકી ચંદ્રહાસ
 ભણેલી હતીજો ભઈ વીપયાન-૧૦૦

પ્રમિતા ક્ષરા છંદ.

તનિ વહેમ ભામ ભણવો સઘળા,
 ભણવાથિ થાય અખળા સખળા,
 સહ શાસ્ત્ર એમ વળિ યોધ કરે,
 ઘરમાં પ્રધાન ઘર નારિ ખરે-૧૦૧

દ્રુત વિલંબિત છંદ.

અભણ રાજ પ્રધાન રહ્યા જહાં,
 સુખિન થાય પ્રજા રતિએ તહાં;
 અભણ તેમ ધરણિ રહ્યા થકી,
 ઘર વિશે નિત કલેશ થશે નકી-૧૦૨

શંખ ધારી છંદ.

ભણેલીજ નારી, કરે કામ ભારી,
નખેસોજ હારી, જુઓ તે વિચારી-૧૦૩

શાદ્દલ વિદ્ધિહિત છંદ.

ભામા ભામગિ નામની ભણુલ આ ભૂએ થઈ ગૈ કહૂં,
જેણે ન્યાય તણુંજ શાસ્ત્ર, રચ્યું છે આયૈ જુઓ ને સહૂં,
વીધાના ફળ આપવે અવ જુઓ કેવી થઈ નારિઓ,
ભીડે હામન પૂર્ષ કામ કરવા તેવા કરી ચાલિયો-૧૦૪

દાહોરો.

ડગ જોષીની દીકરી, 'ભડલી' જેનું નામ,
તેણે પાણુ આ અવનીમાં, કર્યું કારમું કામ-૧૦૫
પ્રથક પ્રથક ખડુ દાહરા, રચ્યા છ એણે સદ,
જેમાં નિજ ચાતુરીની, વાળિ છે ઘણી હદ-૧૦૬
મેઘ તાણા મંડળ વિશે, બધા દાહરા છેજ,
ભવિષ્ય તેમાં ભાખ્યું છે, ક્યારે મેઘ થસેજ-૧૦૭
ગાણીત એવું ગણેલછે, જેની ખરાખર ભાઈ
આવીને ઉભો રહે, કરી પરજન્ય સન્નઈ-૧૦૮
સાંપ્રતકાળ વિશે વળી, ભણેલછે એક નાર,
દશેા દશ અટાણુ કરી, રોપે કીરતી ઝાડ-૧૦૯
જાણો તેનું નામ જન, 'રમાબાઈ' છે સદ,
જેણે છબ્હાગ્રે કર્યું, સંસ્કૃત ગદ્ય ને પદ-૧૧૦
દ્વા દશ વર્ષની વય વિશે, ભણી ભાગવત મૂખ,
ધન્ય જનની તેહની, જેની સેખી કૂખ-૧૧૧
ગણાય છે એ હાલમાં, વિદ્વાનો પે પર્મ,
ખરે ખરો આ બાઈએ, જાણ્યોછે નિજધર્મ-૧૧૨
એ આદે બીજી ઘણી, થઈ ગઈ ભણેલ નાર,
જે બેસું દેખાડવા, આવે નહીં કંઈ પાર-૧૧૩
દ્રગ ઉગાડી દશીઓ, દરશી આ દ્રબ્ધાંત,
ભણવો ભાવે ભામની, ભાંગી ભુંડી બ્રાંત-૧૧૪
શું ચાતુરી થોડી આ, છે આપો કંઈ લક્ષ,
દાદ દીઓ હું દીનને, બની બાંધવો દક્ષ-૧૧૫

ભુજંગી છંદ.

દઈ દાદ હૂં દીનની વીનતીને,
તન્ને ચાલ કૂ જે રહ્યા છો મ્હીને,

સજો ચાલ સારો સદા સૂખિ થાસ,
 કહે 'પ્રેમ' છે ધીકરે'વાયિ આવા--૧૧૬
 તરો બહેમ નીધી ચડી બૂધિ નાવે,
 લઈ સાથ વીચાર મૂકાનિ હાવે,
 હસેસા ધરી હાથ હીમત્ત કરા,
 જુઓ દેશ વીદા તારા તો ઘણેરા-૧૧૭
 વિદા મૂલકમાં માલિને જ્ઞાન વેરો,
 ઘણી જ્ઞાન અજ્ઞાનને તૂર્ત તોડો,
 મળે જ્ઞાન થારો કહું સર્સ જોડો,
 તમારી પછી કોન કાઢેજિ ખોડો-૧૧૮

દાહરો.

ખોડ ન કાઢે કો પછી, ઘણો તમે જો જ્ઞાન,
 જ્ઞાન ઘણે નાદાન જન, મનાય મહીમાં આન-૧૧૯

ભુજંગી.

ચડયા મોટ હોદ મળ્યું મોટુ માન,
 મનાયા બધા માનવી મધ્ય આન,
 ગાઆતા હતા જંગલી જેહ પૂર્વ,
 ગાણાએ બધે આજ તે સૂઝ સર્વ-૧૨૦
 બતાવું દઈ દાખલો એક તેના,
 જડ્યો જે બનેલો રૂઢીએ મજેના
 પછી વાત તે દીલ જો જો વિચારી,
 થશે ખાતરી દશિ તેથી તમારી-૧૨૧
 કદી બાળકો નાનું માંડેજ રાડ,
 કહે માત તેની ન તું ખૂમ પાડ,
 ઉભાછે અહીં બારણે જંગલાઓ,
 ધરી જાયજો સાંભળે સાદતારો-૧૨૨

દાહરો.

જંગલીનો અપશ્રંશઆ, થયો જંગલા રૂપ,
 આવી બીક ખાતાવિને, કરે બાળને ચપ-૧૨૩

ભુજંગી છંદ.

જુઓ ચોહ ઉપેરથી સૂંજ લાગે,
 હતા સૂઝ કે જંગલી તેહ આગે,
 તમે તે તમારા દિલે ધારિ જુઓ,
 નકામો હવે કાળ દશી ન ખૂઓ-૧૨૪

કહેા કાઢશેા કેટલો કાળ આમ,
ગયા શું વિચારો તમારા તમામ,
સુણો લક્ષ આપી તમે વાત મારી,
અકારી કળે તોય નો નો વિચારી-૧૨૫

દાહરો.

વાત સરવને લાગશે. મારી મહા દુખદાણ,
પણ અંતર ઉતારશેા, તો છે અતિ સુખદાણા-૧૨૬
સાચા ખોલો સર્વને, દુખદ બહુ દેખાય,
ઓષધ કડવુ છે સદા, પણ દીલનું દુખ જાય-૧૨૭
ધરશેા આશન અંગમાં, જશ મળવાની જરૂર,
કારણકે તમ ઘેરથી, ગયું જ્ઞાન સઉ દૂર-૧૨૮
જ્યાં લગ સ્ત્રીન શિખાવશેા, ત્યાંલગ એ સઉ દૂખ,
જ્ઞાન ગએ દાસત્વતા, પામ્યા જે સઉ મૂખ-૧૨૯

શાર્દૂલ વિક્રીડિત છંદ.

આહારે નુકસાન આજ લગિતો જે જે સહો આકરા,
તે સંધા ખમવા પડેછ તમને અજ્ઞાન સ્ત્રીથી ખરા ;
હાવે હેમમ દેશિઓ ઉંગ તજી ઉઠો બની આકરા^૨
તોતો રે તમ દુખ દૂર ખશશે સ્વપ્ને નહીં આપદા-૧૩૦
સંધી જતિ થકી તમે અવનિમાં ભાઈ ગણાતા વડા ;
તે આજે મુજને કળોછ સઘળી જતીથિ નીચે પડ્યા;
દાઝેછે મુજ છાતડી નિરખિ આ આંખે વહે આંસુડા ;
કો હાવે નવ થાય કેમ સઘળા રોમાંચ મારા ખડા-૧૩૧
દશી દશની દાઝ દીલ ધરિને દટી દિયો દેષને,
ગાળો કાળ ન વ્યર્થ આર્ય સઘળો કૌંઠું તમોને હવે,
ખાપુ બંધ કરી હવે વિષયને પ્રાર્થૂ પ્રભૂ પ્રીતથી,
જેની શક્તિ વના ન ઝાડ દળરે હાલે મરો જ્ઞેમથી-૧૩૨

દાહરો.

સર્વ સ્થાઈ સર્વજ્ઞને, જે કાપક ભવ કંદ ;
વંદૂ તે અવીનાશના, ચાહી ચરાણ અરવિંદ-૧૩૩

હરીગીત છંદ.

મુજ અદ્યમતી કૃતકવન જે આ મંડળે વાચ્યું સહી,
તે શ્રવાણ કરવા શેઠ સઘળા આવીયા સાદર અહીં,
તે માટે હું સૌ શેઠના ઉપકારને માથે ધરી,
ઈચ્છું કપોળ તણી સભા રેજે જુગો જુગમાં ઠરી-૧૩૪
સમ્પત.

કપોળ સુભેચ્છક સભામાં વાંચેલી પ્રભુ પ્રાર્થનાઓ.

પદ.

ત્રજ્યનો ખંદ.

(ખલકનારે ખુદા ખાવંદ—એ રાહ.)

પ્રભુ તારી ગતી ન્યારી,
કર્ણી શકે ન ધી મારી—પ્રભુ
કૃત્યો તારા એવા અદ્ભૂત,
પિયારે થાકીં છું દીગમૂઠ—પ્રભુ
જનો કરા સુખોને માટે,
ચાર ચિન્ને કરી તેં તાત—પ્રભુ
વાયુ વારી વનિહ વીધ્યૂત,
અને આકાશ હે અચૂત—પ્રભુ
ખંધીએ છે કૃતી તારી,
નમું નહે નરિકારી—પ્રભુ
ગીતી.

દુખ દળતા અથ હરતા, અકળિત કળતા કરો વિમળ વાણ,
પ્રભુજી પ્રારથું તમને, પામર 'પ્રેમ' હું જોડીને પાણ—૧૩૬
સૂદ પક્ષનો ઈંદુ, દીન દિન પ્રતે કરે કળા વધતી,
તેમ કપોળ સુભેચ્છક, સભાનિ ત્રાતા કરો કળા ચઢતી-૧૩૭

પદ.

(વાદળ ફાટવા માંડ્યું હવે છે—એ રાહ.)

હે દીન દયાળ જગત પ્રતી પાળ,
પામર પ્રેમની લેને સંભાળ—હે દીન.
અજ્ઞાન છું હું નથી કંઈ ભાન,
તાર ભવાબિધિ હે ભગવાન—હે દીન.
આ સર્વ આર્ય થઈ આંહી ભેળા,

સંપ સજ્જને ઇચ્છે પૂર્વ વેળા—હે દીન.
બાંધવા ઐક્ય કરેછે વિચાર,
આપી સુમતિને પાર ઉતાર—હે દીન.
નાથ અનાથનો તું પ્રભુ કહાવે,
તું વાણ સાહ્ય કરે કુણ હાવે—હે દીન.
તે માટે જન્યું જોડી 'પ્રેમ' પાણ,
આર્થ સુસ્થિતિ ગઈ પાછી આણ—હે દીન-૧૩૮

શાદ્દલ વિશ્લેષિત છંદ.

આનંદ અથ ઓગ કાપક પ્રભુ તારી કને રંક હું
માગું નાથ અનાથ હાથ મુજના જોડી કરી ઐક્ય
પામી જોજ ભૂપાળની જગતમાં કાંતીજ જેવી સભા,
પામે તેમ કપોળ સૂઈચ્છિ સભા કે 'પ્રેમ' તેવી પ્રભા-૧૩૯

પદ.

અગક કળા અપિનાશ છે તારી,
જાણી શકે ન જરા બુધી મારી—અકળ.
મેળવી પાંચ પરમ વસ્ત સારી,
માનૂષ્ય વસ્તીને વિશ્વે વિસ્તારી—અકળ.
સીત સમીર સૃજ્યો સુખકારી,
પ્રાણીના પ્રાણને રક્ષક વારી—અકળ.
અદભૂત રચના ખરે ઇશ તારી,
વરણુવવા તે ગતી કોણ મારી—અકળ
પામર 'પ્રેમ' હું માગું પોકારી,
આર્થની ચઢતી કરો અઘહારી—અકળ.-૧૪૦

શાદ્દલ વિશ્લેષિત છંદ.

જેનાથી ઉપજ્યું બધું જગત આ હવેછ જેના થકી,
જાએછે ગમ જેનિ અંત સમયે પામેછ જેને નકી,
એવા જે પરમેશ યેશ કરતા તેના પ્રિતે પ્રેમ હું
આંખડાંજે ચરણારવીંદ પ્રણમી આર્યનતી માગું છું-૧૪૧
દાહરો.

અદ્ય મતી અજ્ઞાન હું, કરું અપરાધ અગાધ,
દયા સીંધુ દિનદાસના, ક્ષમા કરો અપરાધ-૧૪૨

સમાપ્ત.

અગાડીથી આશ્રય આપવા સારૂ “કપોળ સુભેરછક
સભામાં” અને બીજા મિત્રો તરફથી થયેલા
ધરોકોનાં બામની ટીપ.

કપોળ સદગૃહસ્થો

નકલ.	નામ.	નકલ.	નામ.
	મુંબઈ		
૫૦ શેઠ વિશ્રામ નાનજી સભાના		૫ શેઠ પરશોતમ તથા મોતી-	
પ્રમુખ.		રામ માધવજી	
૨૫ „ નગીનદાસ લાલદાસ સ-		૫ „ વનમાલી લાલજી	
ભાના મંત્રી		૫ „ જગજીવન રૂઘનાથ	
૨૫ „ રામદાસ તુલજીરામ		૫ „ નરસીદાસ કેશવજી	
૨૫ „ આધવજી હંમરાજ		૫ „ ભાઈચંદ પરશોતમ	
૧૦ „ એક કપોળ સદગૃહસ્થ		૫ „ હરજીવન ધારશી	
૧૦ „ નારાણદાસ પ્રાણજીવન-		૫ „ હરજીવિંદ નથુ	
દાસ		૫ „ ભાઈચંદ કેશવજી	
૧૦ „ ત્રીભોવનદાસ કાળાભાઈ		૨ „ કેશવલાલ માધવદાસ	
૧૦ „ ત્રંબકલાલ ત્રીભોવનદાસ		૨ „ દેવીદાસ મુલજી	
૧૦ „ ભગવાનલાલ કેશવલાલ		૨ „ જીવણ સુંદરજી	
૧૦ „ હરજીવન જસમત		૨ „ ભગવાનદાસ ગોવરધન-	
૧૦ „ કલ્યાણદાસ વીડલ		દાસ	
૧૦ „ છગનલાલ બાલજી		૨ „ જીવણદાસ પરભુદાસ	
૫ „ રણજીડદાસ બાપુભાઈ		૨ „ કાનજી નારાણ	
૫ „ ગોપાલદાસ સુંદરજી		૨ „ કબા હરી	
૫ „ ગોવિંદજી ગોખર		૨ „ ભાણજી વીશ્રામ	
૫ „ વલભદાસ વનમાળી		૨ „ ત્રીભોવનદાસ નાગરદાસ	
૫ „ ગીરધરલાલ ગોપાલ-		૧ „ તલસીદાસ જસરાજ વૈદ	
જી ભૂતા		૧ „ વંદ્રાવન જીવરાજ	
		૧ „ ગોપાલદાસ લાલદાસ મેતા	

પરજાતિના શેઠો.

૧૫ „ ચુનીલાલ લલુભાઈ	૧૦ શેઠ અરદેસર પેસતનજી વા-
૧૦ એક સદગૃસ્થ, હા. ચુનીલાલ	ડીઆ
૧૦ શેઠ વસનજી ગોવિંદજી	૧૦ „ ગોવિંદ વીશરામ મ્યૂલ
૧૦ „ નવરોજજી દાદાભાઈ મોદી	હેડ ન્.

૫ શેઠ મથુરાદાસ લવણ
૫ „ મુંદર વર્મ પ્રેમ વર્મ
૫ „ લલુભાઈ બાલમુકુન્દદાસ
મુનીમ

૫ „ હરીલાલ અંબાઈદાસ
૫ „ જમશેદજી શાપુરજી ઘા-
ટીગરા

૫ „ ગોપીનાથ ભાઉ

૨ „ જીવણ કાનજી

૨ „ જીવણ હંસરાજ

૨ „ પ્રાણજીવન વિશ્રામ

૨ „ હરીદાસ નથુભાઈ

૨ „ પરશોતમ કલ્યાણજી

૧ „ હરીદાસ ગોપાલજી

લીંબડી

૧૦ શેઠ મુલજી આનંદજી અપ્પર

કુંતીઆણા.

૧ „ શેઠ આનંદજી વાલજી
રાજગર

૧ બાઈ મે... જી કન્યા શા-
મેતાજી

માધવપુર

૧ શેઠ ફુલભજી જગનનાથ પં-
કસીનટર

વાંસાવડ.

૧ શેઠ રાજરામ વિ. ગોપાળજી
પંડયા

ખરવાસા.

૧ „ ભીખાભાઈ કુંવરજી દેસાઈ
સલાયા.

૧ „ લાલજી વિ. હીરજી

૧ „ દેવરામ વિ. કાલીદાસ

ખંભાલીઆ.

૧ શેઠ જયશંકર આનંદજી
જનની

૧ „ જગજીવન દયારામ પં-
ડયા

૧ „ ડાહ્યા મકનજી સંઘાર

શુદ્ધિ પત્ર.

પાત્રું.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫	૧, ૫, ૨૬	આરય	આર્ય
૫	૯	પત્ની	પત્ની
૫	૧૪	ચૌવ	ચૌવ
૬	૨	લેટી	લેડી
૬	૧૧	આરય	આર્ય
૬	૫	વિધંસક	વિધવંસક
૮	૭	ભિંતર	ભિતર
૮	૮, ૯, ૧૯, ૩૦	આરય	આર્ય
૧૩	૧૩	તલ્ય	તૂલ્ય
૨૦	૨૩	સેખી	સેવી
૨૧	૨૯	ચપ	ચૂપ
૨૨	૭	સુખદાણા	સુખદાણ

આ ચોપડીમાં નજર દાખ રહી જવાને લીધે ઉપલું શુદ્ધિ પત્ર
આપવાની જરૂર પડીછે.

